

köntöse. K. (Arankához, K. V. 1:461.). — Helt. Krón.: csúfondáros vala, NySz.: csúfondár: schimpflich.

Csupáncsak — tautologiai szó s inkább illik a beszélni tájasan szerető nép szájába, mint a gondos író tollához. K. (D. 2:281.) — A régi nyelvben: csupádon-csupa, csupán-csupa. NyTSz.

Dal. Azt tudakozád, mi a dal? Szükség, hogy a gesangot a liedtől, chantot a chansonettól, a cantot a canzonettótól a magyar is megkülönböztesse. Az első harsogó epopaeákat, magasan repkedő ódákat, az utolsó szerelmes darabokat, nyugodalmas scénaokról írt énekeket jelent. — Közönséges nálunk danolni, danlani, mely világosan az obsoletum dalból jő. K. (Arankához, K. V. 1:395.). Dal, gesang. PPB. Másoknál az ének is gesang, lied.

Deli. Ez a szó nemcsak szépet, hanem nagyot és szépet teszen. Deli termet nem lehet a grazienwuchs... Apollo Vaticanus deli, de te (Dessewffy) csak szép vagy. K. (D. 1:362.). — Strenuus et egregius. PPB. Másoknál: conspicuus, elegans.

Dérdur, zérzur (kedves szó volt volna a németek poetájoknak, Bürgernek, aki az efféléken kapva-kapott.) En nem mernék vele egyebütt élni, hanem csak comicus darabban, hol paraszt asszonyok szólnának. K. (D. 1:38) — Morosus. PPB. 1. A régiek nem tettek ily erős különbséget.

Dudogni, zsémbelődni, mint a Terent. Heautontimorumenosa, azaz mást lármásan és véget érni nem tudva dorgálni. Lehet ezt anélkül, hogy a másik personnage azt toldítsa. *Vetekedni, veszekedni* nem lehet egyedül. *Vesződik* az, aki valakivel hasztalanul bajoskodik. *Tünődni*, aki angitur. K. (D. 1:38.).

Az *eleve idők* helyett szebben hangzik előttem a *hajdankor*. Döbr. (D. 2:298.) — Hajdankor fortius, eleve idők dulcius. Itt jobb a hajdankor és derék a krízis. D. (2:310.)

Ellenes h. jobb a *visszás*, innen aztán visszasság. Döbr. (D. 2:298.). *Visszás* csekély ítéletem szerint widerwärtig. D. (2:310.) — Visszás, verkehr't. NySz. BÁRDOS REMIG.

A NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁRHOZ.

Faludi „ocsó nyulai“.

»Királyi multság erdőkbenn sétálni,
Árnyékos útszain fel 's alá járkálni...
... Az otsó nyulakat bokorból kiverni,
Fiatal madarkák fészket felkeverni«.

Így kezdte énekét Faludi a Tavaszról, (Költ. Maradványai. Kiadta Révai Miklós 1787); s ugyanezt a gondolatot, majdnem ugyanezekkel a szavakkal, prózában is fölhasználta:

»Mennyit terhelték füleimet sovány, ízetlen beszédekkel az ebekről és lovakról... Untig rángatám ide is, amoda is a' gyep-

lőt; hogy félre tsavarítsam a' beszédet; de héjában, mert elvégre csak a kerekede elő: a Melampus-agár a' téren, vagy a' *Beslia kopókölyök* a' sűrűben viselte-e jobban magát, a' minapi vadászatnak alkalmatosságával. Mesterségesen a mint annak rendi megülni a' lovat, ebekkel a' *bokorból kiverni az ótsó nyulakat, fürj s fogoly után jární*, úri szép multság, ad is néha méltó okot a' beszédre, de mind csak azon lantot pengetni...» (Nemes Ember 1748, 33. l.).

Az első, akinek az »*ótsó nyúl*« kifejezés feltűnt, Kresznerics volt. Szótára Faludiból idézi, de értelmét nem adja; a sorrend azonban, a melyben a szók benne egymást követik: *ocsó nyúl, ocsódik, felocsódik* akaratlanul is azt a gondolatot öbreszti mindenkiben, hogy az *ocsó* bizonyosan annyit tesz, mint *felocsúdó, felszerkenő*.

Értelmezését a M. tud. társaság 1838-ban megjelent Magyar-Német szótárában találjuk először, ú. m. *erwachen d, wach*. Ettől kezdve meg van Ballagi, valamint Fogarasi minden magyar-német szótárában, ugyanígy értelmezve. Legrészletesebben beszél róla CzF. Két értelmet is tulajdonít neki: 1. éber, ébredő, fektéből, altából felkelő, 2. *ocsó* = fiatal kis nyúl, s az utóbbi értelmet is Faludi föntidézett verssoraiból következteti. Ballagi Teljes Szótára (1873) szintén ismeri már ezt a két értelmét s azt is tudja, hogy *ocsó* tájszó; de a Tájjszótár egyik kiadása sem tud róla.

Simonyi Zsigmond a NySz. készítésekor a Nyr 10:125. lapján több szóról, köztük az *ocsóról* is, fölvilágosítást kért az olvasóktól. Válasz, úgy látszik, nem érkezett, mert a NySz. Faluditól a föntebbi két idézetet megkérdőjelezve közli.

Nemrégiben a véletlen rávezetett a dolog nyitjára. Gyöngyösi Kemény Jánosát olvastam s az Első könyv Második részében (Dugonics-kiadás II. 370—373), ahol Kemény nyulászása oly eleven színekkel van festve, föltűnt, hogy az egyik kopónak, valamint Faludinál, szintén *Beslia* a neve. A 373. lapon pedig Kemény — Lónyai Annára gondolva — így panaszkodik:

»Azonban magamat a' még itt mulattam,
Az *ócsó* nyulakat és özet fogattam,
A' drágább Dám-vadat nemde elmulattam?
A' kinek árára a szívemet adtam«.

Itt van tehát a híres *ocsó-nyulak* őshazája. Innen vette hát Faludi, a *Beslia* kopó-névvel együtt, a sok fejtörést okozott »vezeték-szót«; s valamint Gyöngyösi, ő is csak azt akarta kifejezni, hogy bizony olcsó dicsőség s olcsó multság a szegény nyulak hajszolása.

Az *ótsó* a Költeményes Maradványok Révai-féle kiadásában nem egyéb tehát sajtóhibánál. Toldy ezt tudta, mert Faludi sajátkezü verseskönyvét is használta, melyben tényleg *ótsó* olvasható, de Toldy annyiszor s oly önkényesen változtatott a régi szövegeken, hogy akkor sem igen biznak benne, mikor igazsága van.

NAGYSZIGETHI KÁLMÁN.